

1998

Multatuli, anarchisme en voetbal

Door Atte Jongstra in NRC Handelsblad (4-12-1998)

Recensie van: Nicolaas Steelink: Reis in Droomland. Je was er bij, je dacht er over dus je bent er bij. Baalproducties/Sittard 1998. Ingeleid door Siebe Thissen.

In 1989 overleed in Tucson (Arizona) de laatste der multatulianen Nicolaas Steelink, een Multatuli-adept naar oude snit die, als velen voor hem, aan de werken van de in Eduard Douwes Dekker opgestane Verlosser ideeën en inspiratie ontleende voor de strijd tegen het onrecht in de wereld. Steelink was het multatulianisme met hart en ziel toegedaan. Hij vertaalde alle werken van de meester tot aan de laatste letter in het Amerikaans, en liet zich ter gelegenheid van diens honderdste sterfdag in 1987 naar Amsterdam overvliegen, waar hij, zesennegentig jaar oud, de onthulling van het standbeeld op de Torensluis bijwoonde. Na de plechtigheid ontmoette ik de boomlange, spijkerdunne Steelink in een cafe, waar hij alleen over Multatuli en voetbal sprak en ten bewijze van zijn onverwoestbare lenigheid een voet in zijn nek legde. In mijn galerij van Douwes Dekker-volgelingen, De multatulianen (1985), is een foto van Nicolaas Steelink afgedrukt. In het uniform van voetbalscheidsrechter. Heel mooi, vond hij.

Naast zijn vertaalwerk schreef Steelink ook memoires die, na lang in het archief van het Multatuli-museum te hebben gerust, nu zijn vertaald. Reis in droomland is het verslag van een idealistische jongeman die in 1912 het Nederlandse calvinistische milieu ontvlucht en naar de VS reist om het geluk te zoeken. Het heeft er alle schijn van dat Steelink dat geluk pas op latere leeftijd in zijn soccer-propaganda en voetbalwerk heeft gevonden. Schijn, want zijn memoires houden op rond 1923, als de VS in zijn ogen het odium van droomland definitief kwijt is. Steelink verblijft dan in de beruchte San Quentin-gevangenis, veroordeeld wegens 'onamerikaanse activiteiten'.

De eerste helft van Reis in droomland ontstijgt nauwelijks het niveau van de gemiddelde landverhuizer, die noteert wat hij meemaakt. Steelinks belevenissen zijn verre van uitmiddelpuntig en als lezer sleep je je door al die beginnersavonturen heen. Het linkshandige maaiveldniveau van deze memoireschrijver doet al snel vrezen voor de

kwaliteit van zijn latere Multatuli-vertalingen. De noodzaak van Reis in droomland blijft vele pagina's lang een raadsel.

Spannend wordt het pas als Steelink vertelt hoe hij betrokken raakt bij de Industrial Workers of the World (IWW), een vakbond die zich tegen Amerikaanse deelname aan de Eerste Wereldoorlog richt. Door het sociale onrecht dat hij om zich heen ziet, de schijnprocessen en volksgerichten tegen vakbondsleden, wordt Steelink langzaam boos. Tekenend is de anekdote dat hij eens een heel jaar niet tegen zijn echtgenote spreekt, als deze een onhandige politieke uitspraak heeft gedaan. Meer en meer neemt Steelink deel aan IWW-propaganda en ontspanning in de vorm van vormingstoneel of vormingsvoetbal.

Het is met terugwerkende kracht verleidelijk dit dualisme lacherig af te doen als anarchistisch dwalen, maar in het California van Steelinks dagen was er gerechte reden voor protest: slechte arbeidsomstandigheden, discriminatie, propaganda en censuur die Amerikaanse soldaten naar de loopgraven bij Marne en Somme moest drijven, corruptie, onbestrafte lynchpartijen enzovoort. Steelink schrijft: `De IWW bevond zich tegenover een wankelende maatschappelijke structuur, de loshangende stenen kwamen voortdurend op hun hoofd terecht.

Uiteindelijk zou Steelink zelf door een baksteen worden getroffen. In 1920 maakte de overheid jacht op onderdanen die zich tegen deelname aan The Great War hadden uitgelaten. Steelink werd wegens (geweldloze) anti-oorlogspropaganda tot maar liefst vijf jaar veroordeeld. Waarvan twee jaar in San Quentin. Gedesillusioneerd wendde hij zich tot Multatuli, hij vertaalde Vorstenschool, en zette de vertaalarbeid met de hem kenmerkende hardnekkigheid voort.

Reis in Droomland is in vele opzichten een curieuze uitgave. Steelinks beeld van de Amerikaanse toestanden waarin hij na de Eerste Wereldoorlog verwickeld raakte, echoot door in wat we weten over de heksenjacht van senator McCarthy uit de jaren vijftig. En volgens de inleiding bij de vertaling van Reis in Droomland is ook de uitvoering van artikel 140 van het Wetboek van Strafrecht, dat `deelneming aan een organisatie die het plegen van allerlei vermogens- en geweldsdelicten tot oogmerk heeft' verbiedt, in wezen niets anders. In die zin vormen Steelinks memoires actuele lectuur. Op basis van hetzelfde artikel werden immers tijdens de recente Eurotop in Amsterdam van juni 1997 nog 350 mensen gearresteerd.

Anarchisme Multatuli en voetbal. Ook in dat opzicht is Reis door Droomland curieus. De vertaling is uitgegeven door de Stichting Baal-producties, nauw geassocieerd met Gaarkeuken Den Troag, Chaos-Productions en Federatie Kollektief Rampenplan, alle gevestigd te Sittard. Met anarchisme en Multatuli kunnen we dat verbinden. Blijft over: voetbal. Anarchisten blijken echter nog steeds graag een balletje te trappen. In het 'Ten geleide' schrijft Siebe Thissen: 'Op zaterdag 16 augustus 1997 troffen zes voetbalteams elkaar in het Utrechtse gehucht Haarzuilens, waar gestreden werd om de eerste Artikel 140 Wisselbokaal'. Een toernooi 'als uiting van protest en van benefiet'. Ware Nicolaas Steelink nog in leven geweest, schrijft Thissen, dan zou hij de aftrap hebben verricht of de finale hebben gefloten. 'Waarschijnlijk zou hij in de kantine de bierpunks op hun conditie hebben aangesproken om vervolgens met vijftig push-ups de show te stelen'.